

ВІДГУК

на дисертаційну роботу О.Є. Корнійчук «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування геропротекторів в комплексному лікуванні генералізованого пародонтиту у чоловіків похилого віку», подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія до спеціалізованої вченої ради Д 41.563.01 в Державній установі «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України»

Актуальність теми. Потреба осіб похилого віку в стоматологічній допомозі надто велика, а їх стан порожнини рота – незадовільний. Слід враховувати, що стоматологічний статус не лише відображає функціональний вік зубощелепного апарату, а й слугує індикатором якості життя людей похилого віку, вказує на рівень соціальної уваги та підтримки цієї категорії населення.

Сучасна клінічна пародонтологія характеризується певними здобутками у вирішенні питань лікування та профілактики захворювань пародонта. Проте і на сьогодні залишається актуальним завдання підвищення ефективності комплексного лікування осіб похилого віку, хворих на генералізований пародонтит на основі аналізу та врахування вікових особливостей його перебігу, стану їх психосоматичних співвідношень. Оцінка стану пародонта в осіб літнього та старечого віку, особливостей перебігу їх захворювань, розробка і впровадження в практику методів і засобів їх лікування є актуальною проблемою сьогодення, яка потребує поглибленого вивчення, узагальнення і обґрунтування практичних рекомендацій щодо покращення стоматологічного здоров'я у людей старших вікових груп, яке сьогодні визначається як незадовільне. Саме цим питанням присвячене представлене дисертаційне дослідження, що є надзвичайно актуальним і важливим.

Дисертація є фрагментом науково-дослідної роботи Державної установи «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»: «Обґрунтування комплексних підходів в профілактиці і лікуванні захворювань зубощелепного апарату» (ДР № 0113U006628).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

У роботі дисертант вирішував ряд завдань, а саме оцінював стан зубів,

пародонта, гігієни порожнини рота у чоловіків похилого віку, які проживають в умовах антропогенного навантаження та страждають на генералізований пародонтит (ГП); обґрунтовував застосування для них комплексу геропротекторів; визначав в експерименті його пародонтопротекторну ефективність; проводив комплексне лікування чоловіків похилого віку із ГП із використанням геропротекторів, оцінював його клініко-лабораторну ефективність у найближчі та віддалені терміни спостереження.

Основні наукові положення, розроблені автором, обґрунтовані достатнім обсягом фактичного матеріалу. Всього обстежено 60 чоловіків 56-70 років із генералізованим пародонтитом I-II, II ступеня, які звернулися за стоматологічною допомогою в Комунальний заклад «Криворізька клінічна стоматологічна поліклініка № 1». Залежно від призначеного лікування всі пацієнти були розподілені по 30 чоловіків на основну групу і групу порівняння. В основній групі після проведеної санації порожнини рота призначався протягом 1 місяця 2 рази на рік запропонований лікувально-профілактичний комплекс. Клініко-лабораторні дослідження проводили в динаміці до лікування, через 1, 3, 6 та 12 місяців після лікування із застосуванням дисертантом клінічних, параклінічних, рентгенологічних, біохімічних методів обстеження, які є загальноприйнятими, інформативними, визнаними у медицині і практичній стоматології, адекватними поставленій у роботі меті, задачам.

З метою оцінки пародонтопротекторної ефективності запропонованого лікувально-профілактичного комплексу, що містить геропротектори, проведені протягом 30 днів експериментальні дослідження на 24 самцях щурів стадного розведення віком 16 місяців. Тварини були поділені на три групи по 8 щурів у кожній: 1 група - контрольна; 2-а – щури із експериментальним пародонтитом, який моделювали шляхом додавання в корм переокисленої соняшникової олії; 3-я – тварини із модельованим пародонтитом, у яких застосовано лікувально-профілактичний комплекс. Дозування призначених препаратів в експерименті було еквівалентно дозам, які застосовуються у лікуванні людей. Використані

клінічні та біохімічні методи дослідження при цьому також є адекватними та інформативними для експериментальних спостережень.

Ретельна статистична обробка фактичного матеріалу з використанням параметричних і непараметричних статистичних методів переконливо свідчить про достовірність отриманих результатів, а їх обговорення, висновки та практичні рекомендації дозволяють стверджувати про достатній рівень обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, які доповідались і обговорювалися на 5-й науково-практичній конференції різного рівня, VI (XIII) з'їзді Асоціації стоматологів України, 3-му Національному українському стоматологічному конгресі.

За матеріалами дисертації опубліковано 10 наукових праць, з них 6 статей. Отримано 1 патент на корисну модель. Опубліковані праці повністю охоплюють всі розділи дисертації. Результати досліджень впроваджені у лікувальну практику КЗ «Криворізька клінічна стоматологічна поліклініка № 1», клінічних баз ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», консультативно-поліклінічного відділення ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України» (м. Одеса), використовуються у навчальному процесі на кафедрах стоматологічного профілю ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», курсах інформації і стажування ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України» (м. Одеса).

Наукова цінність та практична значимість роботи.

Виконані клініко-експериментальні дослідження дозволили обґрунтувати вперше використання геропротекторів у комплексному лікуванні чоловіків похилого віку із генералізованим пародонтитом. Клінічне обстеження чоловіків похилого віку з ГП, які проживають в умовах антропогенного навантаження (м. Кривий Ріг), засвідчило наявність у них високого рівня інтенсивності та поширеності карієсу зубів, переважно незадовільної гігієни порожнини рота, превалювання хронічного перебігу ГП, а також переважання у структурі

соматичної патології захворювань серцево-судинної системи (38,4%) та хвороб шлунково-кишкового тракту (33,3%).

Пріоритетними є експериментальні дослідження пародонтопротекторної ефективності запропонованого лікувально-профілактичного комплексу в умовах змодельованого у щурів-самців 16-місячного віку пародонтиту та клініко-лабораторні спостереження застосування геропротекторів у чоловіків похилого віку з генералізованим пародонтитом.

Практичне значення даної дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні та розробці схеми комплексної терапії генералізованого пародонтиту з використанням геропротекторів в осіб похилого віку, представленні принципів їх впровадження, що дозволяє значно підвищити ефективність лікування зазначених пацієнтів та продовжити терміни ремісії ГП (патент України на корисну модель № 104415).

Дисертантом також вперше запропоновано та впроваджено спосіб профілактики і лікування захворювань пародонта, в основі якого місцеве використання у модифікованій індивідуальній капі мукозального гелю, що містить антиоксиданти і пробіотик (пріоритетна довідка на патент № 201603967).

Ефективність запропонованих автором лікувально-профілактичних заходів переконливо підтверджено позитивними клінічними, біохімічними та рентгенологічними даними у найближчі та віддалені терміни спостережень. Для осіб похилого віку підтримуюче лікування в динаміці диспансерного нагляду показане 2 рази на рік.

Отримані результати дозволяють автору рекомендувати науково обґрунтовані запропоновані схеми комплексної терапії генералізованого пародонтиту в осіб похилого віку для застосування в широкій практичній діяльності стоматологічних закладів України. Тому дану роботу слід визнати науково обґрунтованою і практично значимою, що відповідає запиту теоретичної та практичної стоматології.

Оцінка змісту дисертації, зауваження щодо змісту та оформлення роботи.

Дисертаційна робота О.Є. Корнійчук побудована за традиційною схемою, викладена російською мовою на 179 сторінках. Вона складається із переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, розділу “Об’єкти та методи досліджень”, трьох розділів власних досліджень, розділу “Аналіз та узагальнення отриманих результатів”, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел, який містить 296 найменувань, з яких 75 – латиною. Робота ілюстрована 23 таблицями та 19 рисунками.

Вступ дисертації достатньо повно і логічно розкриває актуальність теми дослідження, мету і завдання, наукову новизну та практичну значимість отриманих результатів, особистий внесок автора у виконання даного дослідження, впровадження та апробацію дисертаційних матеріалів, повноту їх викладення в опублікованих працях. Всі складові вступу сформульовані ґрунтовно, але бажано було б у першій задачі дослідження зазначити, що планується клінічне стоматологічне обстеження чоловіків похилого віку, які вже страждають на генералізований пародонтит.

Огляд літератури викладений на 32 сторінках і містить три підрозділи, в яких проаналізовані розповсюдженість, особливості клінічного перебігу, лікування, профілактики стоматологічних захворювань в осіб похилого віку, можливості застосування геропротекторів. У першому підрозділі представлені дані про стоматологічну та соматичну захворюваність людей старшої вікової групи. Другий підрозділ огляду літератури присвячений особливостям медикаментозної профілактики та лікування хвороб пародонта у зазначеного контингенту хворих. У підрозділі 1.3 проаналізовані види геропротекторів, існуючі підходи до їх використання. В кінці розділу зроблений закономірний висновок, що наявність соматичних хвороб, інволютивні вікові зрушення у функціонуванні систем організму обумовлюють включення до комплексного лікування хвороб пародонта осіб похилого віку геропротекторів, які позитивно

впливають на якість життя, збільшують її тривалість, протистояння стресорним впливам, знижують швидкість розвитку вікових захворювань.

Написаний огляд літератури логічно і свідчить про достатню поінформованість автора по даній науковій тематиці та вміння критично аналізувати літературні джерела. Доказом цього служать аргументовані висновки дисертанта щодо невирішених питань.

В якості зауважень слід відмітити деяке перевищення рекомендованих 20% обсягу тексту огляду літератури від основного об'єму дисертації. Бажано узгодити назву підрозділу 1.2 у змісті та тексті розділу.

Другий розділ “Об’єкти та методи досліджень” має п’ять підрозділів, які логічні за змістом і характеризують обсяг та характер виконаних клінічних, експериментальних і лабораторних спостережень. В цілому розділ викладений інформативно.

У третьому розділі дисертації «Стоматологічний та загальносоматичний статус чоловіків похилого віку із генералізованим пародонитом» на 20 сторінках у 3-х підрозділах представлені результати клінічного стоматологічного обстеження 60 хворих на ГП чоловіків похилого віку, у 100% яких констатовано поширеність карієсу зубів, встановлена його висока інтенсивність ($18,19 \pm 0,67$), у 75 % обстежених виявлено незадовільний стан гігієни порожнини рота, у 70 % - хронічний перебіг генералізованого пародонтиту. Дисертантом констатовано наявність канонічного кореляційного зв'язку ($r = 0,618$; $p < 0,001$) між показниками ураження карієсом (КПВп, компонентами К, П, В й ускладненням карієсу) та індексною оцінкою стану пародонта, глибиною пародонтальних кишень.

При проведенні аналізу нозологічних форм соматичної патології в обстежених пацієнтів за даними анамнезу була встановлена поширеність захворювань серцево-судинної системи - $38,4 \pm 6,28$ % (частота ішемічної хвороби серця - $16,7 \pm 4,81$ %; артеріальної гіпертензії - $21,7 \pm 5,32$ %), на 2-му місці по частоті перебувала патологія шлунково-кишкового тракту ($33,3 \pm$

6,09 %). 23,3 % з числа всіх обстежених чоловіків вважали себе практично здоровими.

Четвертий розділ дисертації присвячений експериментальному обґрунтуванню застосування комплексу геропротекторів для лікування і профілактики пародонтиту у тварин похилого віку. На моделі «перекисного» пародонтиту показана висока пародонтопротекторна ефективність запропонованого лікувально-профілактичного комплексу, який включає адаптогени, антиоксиданти, вітаміни, що підтверджується достовірним зменшенням атрофії альвеолярного відростка (на 13,4 %), а також нормалізацією показників антиоксидантно-прооксидантної і протеїназно-інгібіторної систем в гомогенатах ясен і сироватці крові щурів (зменшення вмісту МДА на 28,3-39,5 %, активності еластази на 13 %, кислої фосфатази на 22,2 %, загальної протеолітичної активності на 32,2 %, підвищення активності каталази на 22,1 %, індексу ІТ/ЗПА в 1,5 рази, індексу АПІ в 1,7 рази).

Зауваженням до розділу є повтор фактичного матеріалу у вигляді таблиці 4.1 та рисунку 4.1. Більш коректним було б формулювання назви розділу не як експериментальне обґрунтування застосування комплексу геропротекторів для лікування і профілактики пародонтиту в похилому віці, а краще у щурів похилого віку.

Найближчі та віддалені результати комплексного лікування чоловіків похилого віку із генералізованим пародонтитом представлені у п'ятому розділі. Дисертантом розроблено й обґрунтовано комплексну схему лікувально-профілактичних заходів для них, яка включає гігієнічну фазу (навчання індивідуальній гігієні порожнини рота, професійну гігієну), ретельну санацію порожнини рота, місцеве медикаментозне лікування (квертулін гель), загальну терапію комплексом геропротекторів, який володіє адаптогенною, антиоксидантною, мембранопротекторною, пребіотичною дією: «Біоарон-С»; «Кальцикор»; вітамінно-мінеральний комплекс «Алфавит 50+». За результатами комплексного лікування чоловіків похилого віку із генералізованим пародонтитом встановлено, що включення в базову терапію розробленого

комплексу геропротекторів сприяє поліпшенню гігієнічного стану порожнини рота (зменшення індексів гігієни на 13,3-44,3 %, збільшення числа пацієнтів з хорошою гігієною до 80 %), зменшення запального процесу в тканинах пародонта (зменшення індексу РМА % в 2,7 раз, індексу кровоточивості в 3,2 рази, проби Шиллера-Писарева в 2,9 раз, індексу РІ на 23,3 % по відношенню до групи порівняння), що дало можливість отримати протизапальну ефективність в 68,7 % через 1 місяць після лікування. Доведено, що регулярне застосування двічі на рік запропонованого лікувально-профілактичного комплексу у чоловіків похилого віку з генералізованим пародонтитом дозволило через 1 рік зменшити кількість осіб із загостреним перебігом ГП на 66,7 % і досягти пародонтопротекторної ефективності проведеного лікування в 21,3 %.

Ефективність запропонованого дисертантом способу вторинної профілактики загострень генералізованого пародонтиту підтверджена результатами біохімічних досліджень ротової рідини чоловіків похилого віку з ГП, які свідчать про нормалізацію системи ПОЛ-АОС, зменшення явищ запалення (зниження активності еластази 1,8 рази), підвищення неспецифічної резистентності (збільшення активності лізоциму в 2,2 рази), нормалізацію мікробіоценозу порожнини рота (зменшення ступеня дисбіозу в 3,7 раз).

Доцільним було б представлення у даному розділі витягів із медичних карт стоматологічних пацієнтів дослідної та контрольної груп із результатами клінічного, рентгенологічного, лабораторного обстеження у динаміці диспансерного спостереження.

Розділ “Аналіз та узагальнення результатів досліджень” на 20 сторінках містить логічне обґрунтування принципів та ефективності запропонованого комплексного лікування хворих на генералізований пародонтит чоловіків похилого віку. Цей розділ дисертації засвідчив, що автор зумів узагальнити, інтерпретувати отримані власні дані та співставити отримані результати клініко-лабораторних досліджень із відомими даними інших науковців щодо особливостей ефективності комплексного лікування генералізованого пародонтиту, особливо пацієнтів похилого віку.

Висновки та практичні рекомендації повністю базуються на отриманому фактичному матеріалі, переконливі, аргументовані.

Автореферат повністю відображає основні положення дисертаційної роботи.

Загалом, дисертаційна робота має важливе наукове і практичне значення для клінічної медицини, і, зокрема, стоматології, геронтології. Принципових зауважень щодо оформлення і викладення матеріалу в дисертації не має.

В плані дискусії дисертанту необхідно дати пояснення на ряд питань:

1. Який вік чоловіків мається на увазі під використаним у дисертації терміном «особи старшої вікової групи»?

2. Яким чином застосування комплексу геропротекторів впливає на мотивацію пацієнтів похилого віку до ретельного виконання призначеної індивідуальної гігієни порожнини рота?

3. Чи є відмінності у характеристиці стану зубів, пародонта, гігієни порожнини рота у чоловіків похилого віку, які проживають в зоні антропогенного забруднення та екологічно сприятливому регіоні, а також чоловіків аналогічного віку, що мешкають у м.Кривий Ріг, але не мають генералізованого пародонтиту?

Заключення

Дисертаційна робота О.Є.Корнійчук «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування геропротекторів в комплексному лікуванні генералізованого пародонтиту у чоловіків похилого віку» є завершеним науковим дослідженням, що виконано за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія, в якому дисертант запропонував нове рішення науково-практичної задачі – підвищення ефективності лікування і профілактики загострень генералізованого пародонтиту у чоловіків похилого віку шляхом обґрунтування використання комплексу геропротекторів, що володіє адаптогенними, антиоксидантними, мембранотропними, протизапальними властивостями.

За актуальністю теми, обсягом досліджень, викладеним в роботі матеріалом, обґрунтованістю та об'єктивністю висновків, науковою новизною і

практичним значенням рекомендацій дисертація повністю відповідає вимогам п. 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. і №1159 від 30.12.2015) стосовно дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, а її автор, Корнійчук Олександр Євгенійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент –
завідувачка кафедри терапевтичної
стоматології Вищого державного
навчального закладу України «Українська
медична стоматологічна академія»
доктор медичних наук, професор

Т.О. ПЕТРУШАНКО

